

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

МАНАЙЛО-ПРИХОДЬКО РЕНАТА ЮРІЇВНА

УДК 329.1/6-027.541 (477)

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ТА
ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

ЛЬВІВ – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор політичних наук, доцент
Остапець Юрій Олександрович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
декан факультету суспільних наук

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Романюк Анатолій Семенович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри політології
кандидат політичних наук, доцент
Доцяк Ігор Іванович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
доцент кафедри політології

Захист відбудеться 26 жовтня 2018 р. о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: м.Львів, вул.Університетська, 1, ауд. 301.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79005 м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розіслано 25 вересня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В.Бунь

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Українські вчені, досліджуючи політичні партії та партійні системи, зазвичай роблять акцент на генезі партійної системи, її акторній структурі, конкурентності, інституціалізації. Однак така важлива її характеристика, як регіональний вимір діяльності та функціонування політичних партій, залишається поза увагою дослідників, незважаючи на те, що просторовий вплив політичних партій може мати загальнонаціональний, регіональний чи локальний характер. Відтак діяльність та впливовість політичних партій в окремих регіонах України потребують детального розгляду й усебічної характеристики.

Наявність потужних загальнонаціональних партій зміцнює внутрішню єдність суспільства і, навпаки, чіткий регіональний розподіл впливу політичних партій є негативним чинником у процесі консолідації держави, особливо у разі, коли ідеологія регіональної за своєю суттю партії суперечить загальнонаціональній ідеології. У зв'язку з цим знання про регіональні особливості структурування партійного простору України, діяльність партій із вироблення регіональної політики набувають усе більшої актуальності.

Актуальність дослідження визначається складністю та неоднозначністю процесів, котрі характерні для еволюції та функціонування української партійної системи. З одного боку, така еволюція пов'язана зі становленням загальнонаціональних партій, а з іншого, за результатами місцевих виборів 2010 та 2015 рр., можна констатувати появу в Україні потужних регіональних партій, незважаючи на те, що згідно з чинним законодавством створення таких заборонено.

Регіональна конфігурація партійної системи тісно пов'язана з процесом націоналізації партійної системи та діяльністю регіональних партій, які в українській політичній науці, знову – таки, залишаються малодослідженими.

Аналіз цих питань перетворюється на вагомий аспект розвитку вітчизняної політичної науки, сприяє чіткому визначенню ролі регіональних партійних структур у політичному процесі. Вивчення регіональних процесів партійного будівництва в Україні дасть змогу розв'язати складну теоретико-методологічну проблему дослідження регіональних партійних структур та політико-прикладну проблему функціонування регіональних політичних режимів.

Актуалізується таке дослідження і з огляду на відсутність комплексного вивчення регіонального розвитку партійної системи України, належної оцінки попередніх студій, розробки цілісної картини регіонального партійного простору держави, оскільки існують лише окремі наукові розвідки, які стосуються певних регіонів України, тоді як інші вивчені недостатньо. залишаються малодослідженими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у межах комплексної наукової теми, яку розробляє кафедра політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет»: «Політичні, державно-

управлінські й регіональні процеси в країнах Центральної та Східної Європи», номер державної реєстрації 0115U011922 від 01.05.2015.

Мета й основні завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи – здійснення комплексного політологічного аналізу особливостей регіонального розвитку і функціонування партійної системи України. Для досягнення мети передбачені такі основні завдання:

- дослідити основні теоретико-методологічні підходи до дослідження регіонального розвитку та функціонування партійної системи України;
- виокремити та охарактеризувати основні періоди розвитку партійної системи України, акцентуючи увагу на загальнонаціональних та регіональних особливостях її еволюції;
- визначити і дослідити чинники впливу на процес націоналізації партійної системи України й утворення регіональних (територіально локалізованих у своїй діяльності) політичних партій;
- вивчити регіональну конфігурацію партійної системи України та охарактеризувати її складові;
- виявити і пояснити вплив регіональних політичних режимів на розвиток партійної системи України;
- з'ясувати регіональні особливості структурування партійного простору України упродовж 1991–2004 рр.;
- висвітлити зміну балансів регіонального партійного впливу у контексті електоральних циклів 2004–2015 рр.

Об'єктом наукового аналізу дисертаційної роботи є партійна система України. **Предметом дослідження** – регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України; особливості формування регіональних партійних структур.

Методологія дослідження. При написанні дисертації використано загальнонаукові (індукція, дедукція, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення) й специфічні (історико-політологічний, порівняльно-історичний, структурно-функціональний) методи дослідження. Вони є базовими, оскільки дають змогу аналізувати партійну систему України як цілісну багаторівневу систему зі складною організаційною структурою та загальнонаціональними і регіональними динамічними зв'язками.

Порівняльно-історичний метод уможливив розкриття особливостей генези партійної системи України та дозволив провести порівняльний аналіз періодів її розвитку.

Через методи структурно-функціонального аналізу з'ясовано структуру електоральних циклів та виокремлено чинники, які обумовлювали їх зміст, специфіку та вплив на регіональне структурування політичних партій.

Методологічною основою дисертації є інституціоналізм на основі якого зроблено комплексну характеристику партійної системи як політичного інституту, виявлено її особливості функціонування та регіональну конфігурацію.

У дисертації використані партологічні та псефологічні теорії, а також концепти переходів до демократії, які застосовані для аналізу електоральних процесів та процесів регіонального партійного будівництва.

Для вивчення партійної системи на емпіричному рівні ми послуговувалися такими формалізованими методиками дослідження, як розрахунок евклідової відстані, індекс націоналізації партійної системи, індекс ефективної кількості партій, індекс волатильності, індекс пропорційності / диспропорційності та індекс фракційності.

Наукова новизна отриманих результатів пов'язана з підходом до вирішення проблеми загалом і зі змістом теоретичних положень і висновків, сформульованих у дисертації:

Уперше:

– на засадах комплексного розгляду основних теоретико-методологічних підходів до вивчення політичних партій і партійних систем побудовано авторську дослідницьку модель для аналізу регіональної конфігурації партійної системи України. Така багаторівнева модель включає: методологію аналізу партійних систем у перехідних суспільствах; концепт демократичних переходів і неопатримоніалізму; методологію вивчення націоналізації партійних систем та регіональних партій; емпіричні методи дослідження політичних партій і партійних систем;

– запропоновано періодизацію розвитку партійної системи України, де критерієм виокремлення періодів постають електоральні цикли, що включають президентські, парламентські й місцеві вибори. Доведено, що на відміну від європейських демократій, де початком періоду зазвичай є парламентські вибори, в українській політичній практиці за початок кожного нового періоду доцільніше брати президентські вибори. Ґрунтуючись на такому, ми вирізняємо періоди: 1) 1991–2004 рр.; 2) 2004–2014 рр.; 3) починаючи від 2014 р.;

– охарактеризовано структуру регіональної конфігурації партійної системи України. Визначено, що партійну систему України на регіональному рівні утворюють такі складові: 1) загальнонаціональні партії: загальнонаціональні парламентські політичні партії, які на виборах до Верховної Ради України долають виборчий бар'єр; загальнонаціональні непарламентські партії, котрі здобули на парламентських виборах не менше 1 % голосів виборців; 2) регіональні політичні партії: партії, що перемагають на місцевих виборах в одній або декількох областях України і суттєво впливають на формування місцевих органів влади; етнічні регіональні партії, які діють на територіях компактного проживання національних меншин; 3) субрегіональні партії: політичні партії одного/декількох одномандатних виборчих округів; локальні партії, котрі місцеві політики ситуативно використовують для забезпечення електоральної підтримки на виборах до органів місцевого самоврядування (обласні, районні, місцеві ради);

– на основі дослідження регіональних особливостей розвитку партійної системи України впродовж 1991–2017 рр., встановлено головні чинники впливу на регіональний формат партійної системи. Спочатку ними були

«установчі вибори», ідеологічне розмежування за шкалою «ліві – центр – праві», соціоекономічний поділ, а на сучасному етапі визначальним для структурування партійної системи стає соціокультурний поділ. Основними типами партій, які утворюють українську партійну систему, є такі: провідні парламентські партії; «старі» партійні бренди; популістські партії; регіональні партії; партії національних меншин; мілітаризовані партії; партії громадянських ініціатив; «нові» партійні утворення фінансово-промислових груп.

Удосконалено:

– пропозиції стосовно поліпшення нормативно-правової основи діяльності українських політичних партій і виборчого законодавства, сутність яких полягає у дозволі реєструвати партії національних меншин та регіональні партії, що є загальноприйнятою європейською політичною практикою; запровадженні пропорційної виборчої системи відкритих регіональних списків, яка сприятиме розвитку потужних регіональних партійних структур загальнонаціональних партій; у встановленні додаткового виборчого бар'єра, що сприятиме націоналізації партійної системи в 1 % голосів виборців у всіх регіонах України;

– концепт регіонального політичного режиму в контексті його впливу на функціонування регіональних партійних структур. Встановлено, що у випадку його функціонування як «регіональної партійно-електоральної машини», він набуває авторитарного характеру та веде до домінування однієї загальнонаціональної/регіональної партії. І, навпаки, якщо він є конкурентним, то на рівні регіонів спостерігається боротьба політичних партій за представництво у органах місцевої влади.

Набули подальшого розвитку:

– методологія розрахунку евклідової відстані, індексу націоналізації партійної системи, індексів ефективної кількості партій, фракційності, усталеності партійних уподобань, диспропорційності для виміру особливостей функціонування та розвитку регіональних партійних структур. За результатами розрахунку вперше зроблено порівняльний аналіз регіонів України щодо типовості/девіантності голосувань за провідні політичні сили, оцінено конфігурацію регіональних партійних структур, виявлено причини усталеності/неусталеності партійних уподобань виборців;

– теоретико-практичні аспекти співвідношення понять «регіональна партія», «багаторівнева партія», «субнаціональна партія»; запропоновано використовувати їх як синоніми для аналізу регіональних структур партійної системи України, водночас відмінним від них вважати поняття «регіоналістська партія», головними ознаками якого є партикуляристська ідеологія і територіальна обмеженість впливу.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці динамічної, здатної до адаптації дослідницької моделі для вивчення особливостей регіонального розвитку й функціонування партійної системи України.

Результати дослідження можуть бути використані: для подальшої наукової розробки теорії політичних партій та партійних систем; органами державної влади та місцевого самоврядування в їхній політичній практиці (розробці нормативно-правової бази функціонування політичних партій, відносинах з політичними партіями, організацією виборчих кампаній тощо); представниками політичних партій і громадських організацій для вдосконалення їхньої роботи з громадянами; у навчальному процесі у вищих навчальних закладах при викладанні курсів теорії партій і партійних систем, політичної регіоналістики, політології.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Результати дослідження використовувалися у процесі викладання окремих тем у рамках базового університетського курсу «Політологія». Отримані висновки й положення дисертаційної роботи випробувано на Міжнародній науковій конференції «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у XX – на початку XXI ст.» (м. Ужгород, 16–17 жовтня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Регіональна політика: законодавче регулювання та практична реалізація» (м. Київ, КНУБА, 24–25 листопада 2015 р.); Міжнародній науковій конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (м. Львів, 8 жовтня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри» (м. Івано-Франківськ, 12–13 жовтня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Україна – ЄС: двосторонні відносини у контексті загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин» (м. Ужгород, 3 травня 2018 р.); VII Всеукраїнських політологічних читаннях імені професора Богдана Яроша (м. Луцьк, 26 квітня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції: «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (м. Чернівці, 19 квітня 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи відображено в 13 публікаціях: 6 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України з політичних наук, 1 статті у періодичному науковому виданні іншої держави, 6 – у матеріалах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, списку умовних скорочень, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 283 сторінки, із них основний текст 200 сторінок, 41 сторінку займає список використаних джерел, що налічує 391 позицію. Обсяг додатків 32 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, зв'язок з напрямом наукових досліджень кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет», визначено об'єкт та

предмет, сформульовано мету і завдання дослідження, наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне і практичне значення.

У першому розділі роботи «Історіографія та стан дослідження проблеми регіонального розвитку та функціонування партійних систем» узагальнено і охарактеризовано сучасні наукові підходи до вивчення регіонального розвитку та функціонування партійних систем.

У підрозділі 1.1 «Зарубіжний і вітчизняний досвід вивчення еволюції та функціонування партійних систем у перехідних суспільствах» висвітлено основні напрями дослідження політичних партій у перехідних суспільствах.

Акцентовано на нових формах організації партійної діяльності, котрі дістали назву «картельні партії», «партії професіоналів», «медіа-партії», «народні партії», «електоральні партії», «офісні партії». Ці модерні типи партій досліджували Ж. Блондель, С. Волінець, Р. Гантер, Г. Голосов, К. Деттербек, Р. Ігнаці, Р. Катц, Г. Кітчельт, С. Ліпсет, П. Маєр, В. Меркель, А. Панеб'янка, В. Рендол, Дж. Сарторі та ін.

Вплив політичних інститутів та соціальних чинників на формування партійних систем охарактеризовано на основі аналізу наукових праць учених Н. Богашової, В. Бунь, Т. Дешко, А. Любарєва, Х. Лінца, Г. Малкіної, С. Мейнверінга, П. Молочка, Ю. Остапця, Б. Райківського, А. Романюка, Л. Сморгунова, Р. Таагапери, Є. Телухи, Ю. Шведи та ін.

Функціонування партійних систем у суспільствах, які трансформуються, проаналізовано у контексті теорій демократичного транзиту (Д. Растоу, Г. О'Донелл, Ф. Шміттер) і неопатримоніалізму (В. Гельман, А. Гілев, Ю. Мацієвський, О. Романюк, Г. Хейл, О. Фісун).

Проблематику, пов'язану з функціонуванням регіональних партій, розглянуто через призму теоретичних концептів науковців Д. Бранкаті, П. Байковського, І. Бусигіної, Д. Горовітца, Л. Девінтера, Р. Дендея, Дж. Ерке, А. Романюка, Д. Сейлера, С. Хенкіна, В. Швейцера, С. Янішевського.

У підрозділі 1.2 «Основні напрями дослідження регіональних особливостей функціонування партійної системи України у вітчизняній політичній науці» проаналізовано наукові розвідки, присвячені вивченню регіонального партійного простору України.

Регіональний вимір суспільно-політичних процесів досліджено у працях А. Берези, О. Вишняка, М. Дністрянського, А. Колодій, Є. Куценка, Л. Нагорної, Т. Татаренка. У контексті аналізу регіональних особливостей політичного розвитку охарактеризовано концепцію «двох Україн» (А. Гальчинський, Я. Грицак, І. Зварич, М. Рябчук).

Концепт регіональних політичних режимів висвітлено у теоретичних доробках О. Зорич (Полтавська обл.), Т. Бевз (Дніпропетровська обл.), Н. Ротар (Чернівецька обл.), А. Ясінської (Харківська обл.), В. Яремчук (Львівська обл.).

Вивчення партійних структур у межах українських регіонів здійснено у працях таких учених: Волинської області – В. Бортнікова, В. Мельник, В. Малиновського; Донецької – М. Майбороди, К. Черкашина; Закарпатської – А. Ключковича, Ю. Остапця, В. Пашенка, М. Токара; Івано-Франківської –

І. Доцяка, В. Климончука, Т. Мадриги, Б. Максимця; Кіровоградської – Н. Маслової; Львівської – А. Романюка, Ю. Шведи; Рівненської – В. Лебедюка; Херсонської – В. Михайлова; Чернівецької – І. Буркута, В. Бусленко, М. Гуйтора, А. Круглашова, С. Склярської, Н. Ротар; Харківської – А. Авксентьєва, О. Фісуна; Хмельницької – О. Банкової та ін.

Другий розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження регіональних особливостей функціонування партійних систем» присвячено розробці теоретичної моделі дослідження; розкриттю сутності процесу націоналізації партійних систем та регіональних політичних партій.

У підрозділі 2.1 *«Методологія дослідження політичних партій і партійних систем у перехідних суспільствах»* розкрито основні теоретико-методологічні підходи до вивчення політичних партій і партійних систем у суспільствах, які трансформуються.

У дисертації підкреслено, що історична еволюція партій визначалася наявністю домінуючого партійного типу, який відображав ключові тенденції суспільно-політичного розвитку: період зародження сучасних партій (кадрові партії); епоху масової мобілізації та гострого класового протистояння (масові партії); перехід до постіндустріального суспільства з характерними для нього зрушеннями у соціальній структурі й ослабленням суспільних конфліктів (всеохопні, картельні партії).

Встановлено, що розвиток партійних систем у суспільствах, які трансформуються зумовлений логікою демократичного транзиту і підпорядкований їй. Успішний перехід до демократії завершується консолідацією партійної системи, котра пов'язана зі зменшенням партійної фрагментації (вимірюється індексом ефективної кількості партій) та електоральної волатильності (індекс Педерсена) і підвищенням рівня націоналізації (вимірюється індексом націоналізації партійної системи). У випадку незавершеності демократичного транзиту для аналізу особливостей функціонування партійних систем слід використовувати також і концепт «неопатримоніалізму».

У підрозділі 2.2 *«Методологічні засади дослідження розвитку партійної системи України у загальнонаціональному та регіональному вимірах»* подано методологію вивчення еволюції партійної системи України, у тому числі й у регіональному аспекті.

Виокремлено та досліджено основні чинники впливу на розвиток партійної системи України, до яких віднесено: соціально-політичні розмежування, особливості демократичного транзиту, історичні традиції державотворення, нормативно-правову основу функціонування політичних партій, форму правління, виборчу систему тощо. Запропоновано періодизацію партійної системи України, критерієм якої обрано електоральні цикли, що включають президентські, парламентські та місцеві вибори. Виходячи з обраного критерію вирізнили такі періоди: 1) 1991–2004 рр.; 2) 2004–2014 рр.; 3) починаючи від 2014 р. У рамках окреслених періодів проаналізовано регіональні особливості партійного структурування в

Україні.

У підрозділі 2.3 «Націоналізація партійної системи та феномен регіональних партій» досліджено чинники впливу на процес націоналізації партійної системи та охарактеризовано теоретичні підходи до вивчення регіональних політичних партій.

Підкреслено, що дослідження націоналізації/регіоналізації партійної системи обов'язково має включати виокремлення типових і девіантних регіонів. Виокремлення таких регіонів робиться за допомогою розрахунку евклідової відстані. Розрахунок евклідової відстані за результатами парламентських виборів 1998–2014 рр. засвідчує значні відхилення показників у західних і східних областях від середнього по Україні, що пояснюється наявністю регіональних політичних партій та особливістю регіональних політичних режимів.

Простежено тісний зв'язок між рівнем націоналізації партійної системи і утворенням регіональних політичних партій. Встановлено, що регіональні партії можуть виникати внаслідок: перетворення загальнонаціональної партії на регіональну; розколу в загальнонаціональній партії; еволюційного розвитку регіоналістських поглядів місцевої еліти; укрупнення локальних партій або їх об'єднання.

У третьому розділі «Регіональні особливості структурування партійного простору України у межах загальнонаціональних виборчих циклів 1991–2004 років» досліджено еволюцію регіональних партійних структур упродовж 1991–2004 рр.

У підрозділі 3.1 «Конфігурація регіональної партійної структури за результатами установчих виборів 1990–1994 рр.» розглянуто вплив установчих виборів на регіональний формат партійної системи України.

Обґрунтовано, що установчими виборами в Україні можна вважати вибори Верховної Ради України 1990 і 1994 рр. та президентські вибори 1991 і 1994 рр.

Констатовано, що президентські вибори 1994 р. завершили цикл установчих виборів, і показано електоральний поділ України на Захід і Схід за результатами II туру виборів. На Заході у кожній з дванадцяти областей, включно з Києвом, більшість голосів здобув Л.Кравчук, а на Сході у кожній з інших дванадцяти суміжних областей і в Криму – Л.Кучма.

Встановлено амбівалентний вплив установчих виборів на суспільно-політичні процеси в Україні. З одного боку, установчі вибори успішно виконали покладені на них функції в умовах демократичного пактового переходу: встановили інституційний дизайн, який окреслив особливості електоральної конкуренції та еволюції партійної системи; виокремили моделі електоральної поведінки населення України, засвідчивши її регіональний характер; стали основою легітимації майбутнього політичного режиму. З іншого боку, вони не забезпечили ротацію політичної еліти внаслідок недоліків парламентського виборчого законодавства. А і з запровадженням посади Президента партійна номенклатура змогла успішно трансформуватись у новостворені владні структури. Результатом стало

формування гібридного політичного режиму, який залишається таким і дотепер.

У підрозділі 3.2 «Вплив парламентських виборів 1998 р. на інституціалізацію партійної системи у її регіональному вимірі» охарактеризовано парламентські та місцеві вибори 1998 р. і показано їхній вплив на конфігурацію регіональних партійних структур.

Наголошено на регіональній специфіці результатів голосування. Якщо розглянути результати виборів у кожному регіоні окремо, то помітно, що найбільш розпорошеним розподіл голосів за партійними списками був у центральних областях, де виборці проголосували за шість-вісім партій, більш сконцентрованим – у східних, південних і західних, де голоси розподілилися переважно між трьома-п'ятьма партіями.

Зафіксовано обмеженість територіальної підтримки національно-демократичних сил в основному західним регіоном. Насамперед, йдеться про Народний Рух України (НРУ), ВБ «Національний фронт», партію «Реформи і порядок» (ПРП). І якщо територіальне покриття НРУ є загальнонаціональним, то такі політичні сили, як ПРП, ВБ «Національний фронт» можна назвати регіоналізованими партіями західноукраїнських областей. Тобто їхня електоральна підтримка та впливовість територіально локалізована в областях Західної України. Причому ВБ «Національний фронт», який не подолав виборчого порогу, здобув у Івано-Франківській області 23,75 % голосів виборців, Львівській – 9,72 %, Тернопільській – 20,86 %.

Ліві й лівоцентристські сили, скориставшись різким соціальним розшаруванням в українському суспільстві та збіднінням більшості населення, перемогли на виборах. Причому ВБ «СПУ та СелПУ» здобув найбільшу підтримку в Центральному регіоні, а КПУ – в русифікованих промислових районах Східної та Південної України. КПУ здобула відносну перемогу у 18 регіонах України. При цьому частка голосів, відданих за комуністів, зростала у східному і в південному напрямках, досягши максимуму в Луганській області (45,97 %) та АР Крим (39,34 %).

Особливістю виборів 1998 р. стала поява феномена політичних партій одного регіону (це радше не регіональні, а багаторівневі партійні структури). Аномальне голосування за такі партії було зафіксоване на Закарпатті (СДПУ (о) – 31,17 %), у Дніпропетровській (ВО «Громада» – 35,34 %) і Сумській (ПСПУ – 20,89 %) областях. Саме завдяки такому голосуванню названі партії подолали 4 - відсотковий поріг по Україні загалом.

У параграфі 3.3 «Регіональне структурування української партійної системи за результатами парламентських і місцевих виборів 2002 р.» охарактеризовано зміни, які відбулися в партійній системі України за результатами парламентських виборів 2002 р., в тому числі й у регіональному аспекті.

Відмічено регіональний характер волевиявлення виборців. За підсумками виборів до ВР України 2002 р. ВБ «Віктора Ющенка «Наша Україна» переміг у 14 областях західної, центральної та північної частин

України, а також у місті Києві, комуністи – у 10 регіонах сходу і півдня країни, соціалісти на Полтавщині і ВБ «За єдину Україну» – в Донецькій області. Тож початком актуалізації соціокультурного поділу та його домінуючого впливу на регіональні електоральні уподобання і партійну структуру можна вважати парламентську виборчу кампанію 2002 р.

Встановлено, що ступінь політичної структуризації у регіонах України є різною. Найпотужнішими партійними структурами у всіх регіонах України були АПУ, СДПУ (о), НРУ, КПУ, УНР, ПР, ПП «Трудова Україна», ПРП, ПППУ, НДП, СПУ. Йдеться про найбільшу кількість членів партій, структурних осередків, найкращі електоральні результати. Вказані політичні партії мали розгалужену структуру в усіх без винятку регіонах України. Тобто це були загальноукраїнські політичні сили з регіональним базуванням основного ядра своїх прихильників. Суто регіональними в цей час можна назвати деякі проросійські партії, політичні сили в АРК та політичні партії, прихильники яких були сконцентровані у трьох галицьких областях (Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська).

Обґрунтовано, що за результатами парламентських і місцевих виборів 2002 р. відбулися суттєві зрушення в конфігурації партійної системи України, як порівняти з 1994 та 1998 рр. Найпомітнішими з них є такі: домінування в галицьких областях ВБ «Віктора Ющенка «Наша Україна» та ВБ «Блок Юлії Тимошенко» (БЮТ), в Донецькій області – Партії регіонів та істотне зменшення електоральної підтримки лівих політичних партій на півночі України.

У четвертому розділі «Регіоналізація партійного впливу у контексті суспільно-політичних процесів упродовж 2004–2015 рр.» охарактеризовано зміну конфігурації партійної системи України у загальнонаціональному і регіональному вимірах за результатами електоральних циклів 2004–2015 рр.

У параграфі 4.1 «Зміна балансів партійного впливу в регіонах у 2004–2007 рр.» показано трансформації, які відбулися в партійній системі України за результатами президентських (2004 р.) і парламентських (2006 р.) виборів.

Констатовано, що президентські вибори 2004 р. започаткували новий електоральний цикл, який також включав парламентські та місцеві вибори 2006 р., позачергові парламентські вибори 2007 р. За результатами президентської виборчої кампанії відбулося електоральне розмежування, яке потім зумовлювало виборчі преференції громадян України включно з парламентськими виборами 2012 р.

Президентські вибори мали визначальне значення у регіоналізації партійного впливу і новому структуруванні партійного простору України. По-перше, за результатами виборів утворилися дві електоральні України – Східна і Західна, волевиявлення яких було абсолютно протилежним. По-друге, реалізація політичної реформи (8 грудня 2004 р.) означала проведення парламентських та місцевих виборів за пропорційною системою, а відтак інституційне підсилення ролі політичних партій. По-третє, в ході президентської кампанії показала свою ефективність так звана «східна макрорегіональна політико-електоральна машина», яка працювала на

досягнення перемоги В.Януковича. По-четверте, новим став і конфлікт в українській політиці: з ідеологічного він перетворився на регіональний.

Зазначено, що електоральне розмежування, яке виникло за результатами президентських виборів 2004 р., залишилось актуальним і на парламентських виборах 2006 та 2007 рр.: В. Ющенко переміг у 17 регіонах (переважно на Заході й у Центрі), а В. Янукович – у 10 регіонах (здебільшого на Сході та Півдні). Відповідно і на виборах до ВР України 2006 р. у регіонах, де переміг В. Ющенко, перше місце посіли БЮТ і ВБ «Наша Україна», що підтримували його у виборчій кампанії, а в регіонах, де переміг В. Янукович, перше місце здобула Партія регіонів. Ідеологічне протистояння «ліві – центр – праві», властиве виборчим кампаніям 1994, 1998, 2002 рр., перетворилось у 2006 р. на регіональне «помаранчеві – біло-блакитні» (Захід – Схід).

Зроблено порівняльний аналіз парламентських і місцевих виборів 2006 р. За результатами порівняльного аналізу встановлено лише часткову кореляцію результатів виборів до органів місцевого самоврядування з результатами парламентських виборів 2006 р, оскільки конфігурації політичних сил у парламенті і в регіонах дещо відрізняються одна від іншої. Особливо це властиво областям Західного і Східного регіонів України (Івано-Франківська, Тернопільська, Львівська, Волинська, Закарпатська, Донецька, Луганська, Запорізька обласні ради). Пояснюється це як слабкою партійною дисципліною, так і місцевим політичним контекстом. Наприклад, у Закарпатській обласній раді була утворена широка коаліція з Партією регіонів.

Доведено, що підтримка малих партій, які не пройшли до ВР України, але представлені в місцевих радах, також має яскраво виражений регіональний характер. Локалізація їхнього електорату у контексті поділу «Захід – Схід» свідчить про те, що вони виконують роль своєрідних «радикальних крил» партійних мегапроектів. Відповідно Блок Наталії Вітренко «Народна опозиція» і частково Опозиційний блок «Не Так!» у східних областях – «радикальне крило» Партії регіонів, а УНБ Костенка і Плюща, ГБ «ПОРА-ПРП», ВО «Свобода» в західних областях – «радикальне крило» ВБ «Наша Україна».

У параграфі 4.2 «Вплив електорального циклу 2010–2012 рр. на регіональний формат партійної системи України» охарактеризовано зміни у регіональному структуруванні партійного простору України упродовж електорального циклу 2010–2012 рр.

Аналіз результатів першого туру президентських виборів засвідчує, що у 19 з 27 електоральних регіонів України перші 4 місця за результатами голосування здобули Ю. Тимошенко, В. Янукович, С. Тігіпка й А. Яценюк. У Донецькій, Луганській, Херсонській областях та м. Севастополі четвірка була сформована з лідером КПУ П. Симоненком замість А. Яценюка. В Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській областях до першої четвірки потрапив В. Ющенко, а у Львові О. Тягнибок. Відповідно і партійні структури, які підтримували лідерів, мали у названих регіонах провідні позиції.

Констатовано, що за результатами другого туру президентських виборів перемогу здобув В. Янукович. Регіональний вимір підтримки кандидатів був таким: В. Янукович переміг у 8 південно-східних областях України, АРК та м. Севастополі, а Ю. Тимошенко – у 16-ти інших областях та м. Києві.

Окреслено особливість участі політичних партій у місцевих виборах 2010 р. Акцентовано, що регіональні політичні партії стали яскравим феноменом цього волевиявлення. Серед регіональних партій, які досягли успіхів на місцевих виборах 2010 р., можна виокремити: 1) сателітів Партії регіонів: ПП «Совість України» (Полтавська, Вінницька області), ПП «Єдиний Центр» (Закарпатська область), Партія вільних демократів (Черкаська область); 2) партії – комерційні проекти: ПП «Рідне місто» (Сумська область); 3) партії – проекти відомих особистостей: ПП «УДАР» (В. Кличко), ПП «Єдність» (О. Омельченко); 4) етнорегіональні партії: ВО «Свобода» (галицькі області), ПП «Руська Єдність» (АРК), угорські партії – «КМКС» ПУУ, ДПУУ (Закарпатська область).

Показано регіональну впливовість політичних партій: на сході і на півдні України конфігурація політичних сил залишилася практично незмінною (більшість голосів віддано партіям зі східною локацією – Партії регіонів, КПУ, ПП «Сильна Україна»); натомість на заході й у центрі відбулися суттєві зміни у зв'язку з поразкою національно-демократичних сил.

У підрозділі 4.3 «Перспективи і тенденції розвитку регіональних партійних структур у контексті електорального циклу 2014–2015» розглянуто структурування регіонального партійного простору упродовж 2014–2015 рр.

Електоральний цикл 2014–2015 рр. включав дострокові президентські (25 травня 2014 р.) і парламентські (26 жовтня 2014 р.) вибори та вибори до місцевих органів влади 25 жовтня 2015 р.

Вказано, що за результатами голосування перемогу у I турі президентських виборів здобув П. Порошенко з 54,7 % голосів виборців. Він переміг у всіх областях України з результатом від 33, 17 % (найменший, Луганська область) до 64, 10 % (найбільший, м. Київ). Позитивним був і регіональний розподіл голосів виборців, оскільки вперше підтримка переможця президентської кампанії виявилася рівномірною по всій Україні.

Позачергові вибори до ВР України 2014 р. кардинально змінили формат партійної системи та його акторну структуру. До парламенту пройшли ПП «Народний фронт», ПП «Блок Петра Порошенка», ПП «Опозиційний блок», ПП «Об'єднання «Самопоміч», Радикальна партія Олега Ляшка, ВО «Батьківщина». Регіональні електоральні симпатії були структуровані так: ПП «Опозиційний блок» переміг у 5 областях Східної України, а Південна, Центральна і Західна Україна підтримала інші політичні сили.

Акцентовано, що вибори до місцевих рад 2015 р. завершили «революційний електоральний цикл» і мали остаточно закріпити регіональну конфігурацію партійної системи. Характерна ознака виборів – участь у них великої кількості регіональних та субрегіональних партій. Наприклад, ПП

«Партія простих людей Сергія Капліна» в Полтаві, ПП «ВО «Черкащина», ПП «Довіряй ділам» в Одесі, ПП «Єдиний Центр», «КМКС» ПУУ та ДПУУ на Закарпатті та інші. Активну участь у виборах взяли ряд нових (адміністративних проектів) або відроджених політичних партій: ПП «Відродження», ПП «Наш край», ПП «УКРОП».

Підкреслено, що низка політичних партій, що дістали представництво в органах місцевої влади, сконцентрували сили на регіональному чи субрегіональному рівнях, висуваючи своїх кандидатів до незначної кількості місцевих рад. Регіональна локалізація таких партій пов'язана з: а) дієздатністю окремих місцевих осередків загальнонаціональної партії (принцип функціонування багаторівневої партії); б) наданням партійного бренда зацікавленим учасникам виборчого процесу (політична франчеза); в) функціонуванням загальнонаціональних партій у окремих регіонах за принципом «регіональних партійно-електоральних машин».

Охарактеризовано волевиявлення виборців у регіональному розрізі, що виявилось таким: ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність» переміг у Вінницькій, Житомирській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській, Чернівецькій, Чернігівській областях; ПП «Опозиційний блок» – Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Одеській областях; ПП «Єдиний Центр» – Закарпатській області; ПП «Відродження» – Харківській області; ПП «За конкретні справи» – Хмельницькій області; ПП «УКРОП» – Волинській області.

ВИСНОВКИ

1. Дослідницька модель для вивчення регіональних особливостей розвитку і функціонування партійної системи України є багатовимірною і включає: теорії демократичних переходів і неопатримоніалізму; методологію вивчення партійних систем у суспільствах, що трансформуються; концепції дослідження націоналізації партійних систем та регіональних політичних партій; емпіричні методи дослідження регіональної конфігурації партійних систем, які включають: регіональні індекси ефективної кількості партій та волатильності; індекс націоналізації партійних систем; індекс територіального покриття; розрахунок евклідової відстані за результатами виборів для виявлення типових і девіантних регіонів. Акцентовано, що в умовах незавершеного транзиту парадигма демократичних переходів повинна бути доповнена концептом неопатримоніалізму.

2. Для характеристики особливостей розвитку партійної системи України у контексті нашого дослідження запропоновано періодизацію її еволюції. Ключовим для нашої періодизації є виокремлення періодів на основі так званих великих електоральних циклів. Точкою відліку такого електорального циклу в політичній науці заведено вважати чергові парламентські вибори. Але, враховуючи статус Президента України у системі державної влади, обсяг його повноважень і механізмів впливу на внутрішню політику держави, для України висхідною точкою відліку великого електорального

циклу можна вважати і президентські вибори. За результатами трьох президентських виборів 2004, 2010, 2014 рр. змінювалася форма правління, утворювалися нові партійні структури, які певний час домінували в українському політикумі. Отже, наша періодизація має такий вигляд: перший період – 1991–2004 рр., другий – 2004–2014 рр., третій – починаючи з 2014 р. Загальнонаціональні та регіональні особливості еволюції партійної системи України такі: визначальний вплив електоральних процесів на її еволюцію; незручне для формування партій інституційне середовище (президенціалізм, відсутність належної нормативної бази, постійні зміни виборчої системи тощо); наявність традицій клієнтелізму, патерналізму, регіоналізму; регіоналізація партійного впливу та поява регіональних партій.

3. Чинники, які сприяють/перешкоджають націоналізації партійної системи України такі: особливості пострадянського транзиту; децентралізація, деволюція, регіоналізм; президенціалізм; електоральні правила та нормативно-правова основа функціонування політичних партій; етнічна фрагментація; політичний режим.

Процес націоналізації партійної системи тісно пов'язаний з функціонуванням регіональних політичних партій. До головних причин виникнення регіональних політичних партій в Україні слід віднести: регіональний поділ України на Захід – Схід; етномовне розмежування та компактне проживання національних меншин на певній території; розмежування у часі проведення місцевих і парламентських виборів; нормативно-правова основа діяльності політичних партій; реформу з децентралізації влади і утворення об'єднаних територіальних громад; прагнення регіональної еліти зберегти вплив і контроль над місцевими ресурсами; отримання користі центральним офісом партії за надання автономії регіональним партійним структурам; кращу обізнаність локальних партійних структур з місцевими проблемами та шляхами їх вирішення.

4. Мета діяльності українських регіональних партій пов'язана з регіональними інтересами місцевих еліт, участю у виборчих процесах місцевих політиків. Регіональну конфігурацію партійної системи України утворюють такі складові: 1) загальнонаціональні парламентські політичні партії, які на виборах до парламенту подолали виборчий бар'єр; 2) загальнонаціональні непарламентські партії, які здобули на виборах не менше 1 % голосів виборців; 3) регіональні політичні партії: партії, які перемагають на місцевих виборах / представлені в обласних радах в одній або декількох областях; етнічні регіональні партії; 4) субрегіональні партії: а) політичні партії одного/декількох одномандатних виборчих округів; локальні партії (партійні проекти), які ситуативно використовують місцеві політики для забезпечення електоральної підтримки на виборах до органів місцевого самоврядування.

5. Вихідний момент дослідження регіонального політичного режиму – виокремлення його інституційного дизайну (набір політичних інститутів, які визначають нормативний та функціональний його каркаси). Процес формування інституційного дизайну регіональних режимів пов'язаний з

такими індикаторами: статус президента у системі владних відносин, виборче законодавство, парламент (вироблення регіональної політики), уряд (реалізація регіональної політики).

До факторів, які впливають на утворення регіональних політичних режимів, слід віднести: а) соціально-економічний стан; б) соціально-демографічні характеристики регіону; в) походження і політичний досвід губернатора, його індивідуальні характеристики; г) констеляція (конфігурація і взаємозв'язок) регіональної еліти.

Визначальний вплив на особливості функціонування регіональних політичних режимів мають партійні структури. На нашу думку, в тих областях України, де основою таких режимів є одна політична сила, можна говорити про утворення так званих політико-електоральних машин, а відтак про авторитарність таких режимів. Наприклад, Донецька, Луганська області (Партія регіонів), Закарпатська область (ПП «Єдиний Центр»), Хмельницька область (ПП «За конкретні справи») і т.д. І навпаки, якщо на рівні регіонів простежується боротьба політичних партій при формуванні регіональної влади, то такі режими можна назвати конкурентними (Київська, Дніпропетровська, Житомирська, Сумська області).

6. Регіональна структура партійної системи у контексті регіонального поділу Захід – Центр – Південь – Схід у період 1990–2004 рр. мала такий вигляд. Порівняно довгий період багатопартійності в Західній Україні сприяв швидкому руйнуванню комуністичних структур, а з іншого боку створював передумови для відновлення «історичних партій». Інший чинник, який мав вагомий вплив на процес партієтворення у Західному регіоні, національно-культурний. Це пояснює швидшу адаптацію тут консервативної ідеології, а відтак і розбудову партій правоцентристського та правого спрямування.

Серед партійних структур з такою ідеологічною орієнтацією, які виникають у регіоні в 1989–1991 рр., відзначимо УРП, УКРП, УНКП, УХДП, НРУ. У більшості партій, які діяли в регіоні в першій половині 90-х рр., системотворчим компонентом був націоналістичний чинник, тому перші партії такого типу виникають на ґрунті боротьби з комунізмом.

Після відновлення діяльності КПУ в 1993 р. сформувався і лівий спектр регіону, до якого також увійшли СПУ та СелПУ. У зв'язку зі значним впливом у регіоні на суспільні процеси церкви закономірним було утворення партій конфесійного типу – ХДПУ, УХДПУ.

Ухвалення Конституції України (1996) та нового виборчого законодавства (1997) стало стимулом зміни партійного структурування в регіоні. Йдеться про появу й інституціалізацію центристських партій: АПУ, СДПУ (о), НДП. Внаслідок цього двополюсна конфігурація регіону («ліві – праві») поступається триполюсній («ліві – центр – праві»).

Кардинально протилежним було структурування партійної системи на сході України. Праві та правоцентристські партії не мали успіху на виборах, незважаючи навіть на те, що такі партії були тут засновані (ЛПУ). Партійна структура регіону також мала двополюсну конфігурацію. Але на відміну від Західного регіону її утворювали ліві та центристські партії. Праві партії у

межах регіону успіху не мали. У центральних областях України в цей період домінували СПУ, СелПУ та партії влади. Тобто Центр був більш лояльний у своїх електоральних симпатіях, а відповідно і напрямках партієтворення.

7. Конфігурація партійної системи у загальнонаціональному масштабі упродовж 2004–2015 рр. неодноразово змінювалася під впливом президентських виборів 2004, 2010, 2014 рр. По-перше, за результатами названих виборів вносилися зміни до Конституції України щодо владних повноважень гілок влади, а відтак відбувалась зміна форми правління. А це, в свою чергу, відображалось на конфігурації партійної системи. По-друге, президентські вибори 2004 р. завершилися Помаранчевою революцією, а вибори Президента у 2010 р. відбулися внаслідок Революції Гідності. По-третє, вони мали визначальний вплив на парламентські і місцеві вибори у контексті формування нових конфігурацій партійного простору і на загальнонаціональному, і на регіональному рівнях.

Парламентські вибори 2006, 2012 та 2014 рр. відбулися за різними виборчими формулами: у 2006 р. – за пропорційною, а 2012, 2014 рр. – за змішаною. Домінуючими за результатами виборів у 2006 р. стали партії двох Майданів – Київського і Донецького: НСНУ, ВО «Батьківщина» (БЮТ), ГП «Пора», Партія регіонів, КПУ. Електоральний вибір громадян був таким: на Заході і в Центрі в основному голосували за ВБ «Наша Україна» і БЮТ, а на Півдні і Сході – за Партію регіонів і КПУ.

Вибори Українського парламенту 2012 р. продемонстрували новий формат партійної системи, спричинений авторитарними тенденціями у суспільному житті за результатами президентських виборів 2010 р. та домінування Партії регіонів. До парламенту пройшли політичні сили, котрі дістали практично рівну підтримку у всіх регіонах України: ВО «Батьківщина», Партія регіонів, ПП «УДАР», ВО «Свобода», КПУ.

За результатами парламентських виборів 2014 р., які відбулися внаслідок Революції Гідності, перемогу здобули нові партійні структури ПП «Народний фронт», ПП «Блок Петра Порошенка», Радикальна партія Олега Ляшка.

Місцеві вибори 2006, 2010, 2015 рр. були обтяжені соціально-політичним контекстом виборчих циклів, у межах яких вони відбувалися, а їх результати показують, що з 2006 р. в Україні з'являються регіональні партії.

Основними типами партій, які утворюють на нинішній час партійну систему України, є такі: провідні парламентські партії, утворені за результатами Революції Гідності (ПП «Блок Петра Порошенка «Солідарність», ПП «Народний фронт»); «старі» партійні бренди (ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», ПП «Громадянська позиція»); популістські партійні структури (Радикальна партія Олега Ляшка); регіональні політичні партії (ПП «Єдиний Центр», ПП «Херсонці»); партії національних меншин («КМКС» Партія угорців України, Демократична партія угорців України); «нові ліві» партії, які утворилися в результаті припинення діяльності КПУ відповідно до законів про декомунізацію; ПП «Опозиційний блок», утворена

на основі колишніх структур Партії регіонів; мілітаризовані партії; партії громадянських ініціатив (ПП «Громадянський контроль»).

СПИСОК АВТОРСЬКИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати:

1. Манайло-Приходько Р. Вплив парламентських виборів 2014 року на конфігурацію партійної системи України. *Панорама політологічних студій*. Випуск 14. Рівне, 2014. С.236–243.
2. Манайло-Приходько Р. Феномен «регіональних» політичних партій в Україні. *Політікус*. 2016. № 2. С.93–98.
3. Манайло-Приходько Р. Націоналізація партійної системи України: методологія дослідження. *Регіональні студії*. 2017. № 1. С.34–39.
4. Манайло-Приходько Р. Характеристика рівня націоналізації партійної системи України за результатами парламентських виборів 2014 року. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. К.: «Видавництво «Гілея», 2017. Випуск 119. С. 367–372.
5. Манайло-Приходько Р. Вплив «установчих» виборів на еволюцію партійної системи України. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. К.: «Видавництво «Гілея», 2018. Випуск 135. С.362–367.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Манайло-Приходько Р., Остапеч Ю. Місцеві вибори 2015 року: загальнонаціональний та регіональний вимір (на прикладі Закарпатської області). *Регіональна політика: законодавче регулювання та практична реалізація: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 24–25 листопада 2015 року) / Мін-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін.* Київ–Тернопіль: «Карт-Бланш», 2015. С. 406–414.
7. Манайло-Приходько Р. Географія партійного впливу в Україні: феномен регіональних політичних партій. *Політичні партії і вибори: українські та світові практики: збірник статей і тез за результатами наукової конференції «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 8 жовтня 2016 року / За заг. ред. А.Романюка.* Львів: Простір-М, 2017. С. 218–227.
8. Манайло-Приходько Р. Націоналізація партійної системи. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м.Івано-Франківськ, 12-13 жовтня, 2017 р.)*. Івано-Франківськ, 2017. С. 50–55.
9. Манайло-Приходько Р. Вплив електорального циклу 2010–2012 років на загальнонаціональний формат та регіональну конфігурацію партійної системи України. *Політологічні читання імені професора Богдана Яроша. Збірник наукових праць*. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. С.81–89.
10. Манайло-Приходько Р. Регіональні особливості структурування партійного простору України за результатами установчих виборів. *Матеріали науково-практичної конференції Україна–ЄС: двосторонні відносини у контексті*

загострення гібридної війни, конфлікту політик пам'яті та забезпечення прав національних меншин (3 травня 2018 року, м. Ужгород). Ужгород, 2018. С.151–158.

11. Манайло-Приходько Р., Остапець Ю. Типові чи девіантні: розрахунок евклідової відстані для аналізу особливостей регіонального голосування в Україні на парламентських виборах 1998–2014 рр. *Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції*. Чернівці: Букрек, 2018. С.77–83.

Наукові праці, які додатково відображають матеріали дисертації:

12. Манайло-Приходько Р., Остапець Ю. Вплив місцевих виборів 2015 р. на еволюцію партійної системи та структурування регіонального партійного простору (на прикладі Закарпатської області). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2016. № 8. С.63–75.
13. Manailo-Prikhodko R. Parliamentary elections 2014 in Ukraine: national and regional dimension. *Studium Europy Srodkowej i Wschodniej*. Wydawnictwo Wyzszej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie. 2016. Nr. 5. S. 261–271.

Анотація

Манайло-Приходько Р.Ю. Регіональний вимір розвитку та функціонування партійної системи України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути і процеси. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2018.

У дисертації проаналізовано особливості регіонального структурування партійної системи України. Сформульовано методологічний інструментарій для вивчення регіонального розвитку і функціонування партійної системи України. Виокремлено та охарактеризовано основні періоди еволюції партійної системи України. Висвітлено особливості процесу націоналізації партійної системи та виокремлено причини виникнення регіональних політичних партій. Окреслено конфігурацію партійної структури України на регіональному рівні.

Досліджено регіональний вимір партійної системи України у межах загальнонаціональних виборчих циклів 1994–2004 рр. Показано вплив на конфігурацію регіональної партійної структури установчих виборів, парламентських та місцевих виборів 1998 та 2002 рр. Констатовано актуалізацію і домінуючий вплив соціокультурного поділу на формат партійної системи за результатами парламентських виборів 2002 р.

Охарактеризовано регіоналізацію партійного впливу у контексті суспільно-політичних процесів упродовж 2004–2015 рр. Продемонстровано зміну балансів партійного впливу в регіонах України у 2004–2007 рр., 2010–2012 рр., 2014–2015 рр. Окреслено сучасний стан, перспективи і тенденції розвитку регіональних партійних структур.

Ключові слова: Україна, партійна система України, націоналізація партійної системи, регіональні політичні партії, субрегіональні політичні партії, парламентські вибори, місцеві вибори, регіональна партійна структура.

Аннотація

Манайло-Приходько Р.Ю. Региональное измерение развития и функционирования партийной системы Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2018.

В диссертации проанализированы особенности регионального структурирования партийной системы Украины. Сформулировано методологический инструментарий для изучения регионального развития и функционирования партийной системы Украины. Выделены и охарактеризованы основные периоды эволюции партийной системы Украины. Освещены особенности процесса национализации партийной системы и указаны причины возникновения региональных политических партий. Разработана конфигурация партийной структуры Украины на региональном уровне.

Исследовано региональное измерение партийной системы Украины в пределах общенациональных избирательных циклов 1991–2004 гг. Показано влияние на конфигурацию региональной партийной структуры учредительных выборов, парламентских и местных выборов 1998 и 2002 гг. Констатирована актуализация и доминирующее влияние социокультурного разделения на формат партийной системы по результатам парламентских выборов 2002 г.

Охарактеризована регионализация партийного влияния в контексте общественно-политических процессов на протяжении 2004–2015 гг. Продемонстрировано изменение балансов партийного влияния в регионах Украины в 2004–2007 гг., 2010–2012 гг., 2014–2015 гг. Определено современное состояние, перспективы и тенденции развития региональных партийных структур.

Ключевые слова: Украина, партийная система Украины, национализация партийной системы, региональные политические партии, субрегиональные политические партии, парламентские выборы, местные выборы, региональная партийная структура.

Summary

Manaylo-Prykhodko R.Y. Regional Dimension of the Development and Functioning of the Party System of Ukraine. – Manuscript copyright.

Thesis for a Candidate degree in political sciences, specialty 23.00.02. – political institutions and processes. – Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2018.

The dissertation analyzes the characteristics of regional structuring of the party system of Ukraine. The methodological toolbox for the study of regional development and functioning of the party system of Ukraine has been formulated. The periodization of the party system of Ukraine, the criterion for which electoral cycles, including presidential, parliamentary and local elections are chosen, has been proposed. Based on the chosen criterion, the following periods were distinguished: 1) 1991-2004; 2) 2004-2014; 3) since 2014. Within the framework of the above-mentioned periods, the regional characteristics of party structuring in Ukraine have been analyzed.

The characteristics of the process of nationalization of the party system have been highlighted and the reasons for the emergence of regional political parties have been outlined. The following configuration of the party structure at the regional level has been proposed: 1) national parliamentary political parties; 2) national non-parliamentary parties; 3) regional parties; 4) subregional parties operating within one or more areas: a) political parties of one / several single-mandate constituencies; b) local parties that are situationally used by local politicians to secure electoral support at elections to local self-government bodies (oblast, rayon, local councils).

The regional dimension of the party system of Ukraine within the national election cycles of 1994-2004 has been investigated. The influence of the constituent elections, parliamentary and local elections in 1998 and 2002 on the configuration of the regional party structure has been displayed. The actualization and the dominant influence of the socio-cultural division on the format of the party system by the results of the 2002 parliamentary elections has been acknowledged.

The regionalization of party influence in the context of socio-political processes during 2004-2015 has been characterized. Change in the balance of party influence in the regions of Ukraine in 2004-2007, 2010-2012, 2014-2015 has been demonstrated. The current state, prospects and development trends of the regional party structures have been outlined. It was stated that the main types of parties that form the Ukrainian party system are the following: leading parliamentary parties; "Old" party brands; populist parties; regional parties; subregional parties; parties of national minorities; militarized parties; parties of civil initiatives; "New" party formations of financial-industrial groups.

Key words: Ukraine, party system of Ukraine, nationalization of the party system, regional political parties, subregional political parties, parliamentary elections, local elections, regional party structure.

Підписано до друку 24.09.2018. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Віддруковано на різнографі.

Видавництво УжНУ «Говерла»
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців
виготівників, і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т №32 від 31 травня 2006 року 1